

HET KERKELIJK LEVEN VAN BOEKEL

De parochie van de H.Agatha

Toen in 1571 en in 1612 in het bisdom 's Hertogenbosch synoden (kerkvergaderingen) werden gehouden kwam de parochie van de H.Agatha in Boekel nog niet voor op de "lijst van parochiën" van het bisdom. Boekel was toen dus nog geen zelfstandige parochie.

Maar met zekerheid staat vast dat er toen in Boekel toch al ruim twee eeuwen onder geestelijke leiding van een rector katholiek godsdienstig leven was.

Met minder zekerheid, maar toch wel met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, mag worden aangenomen, dat er in de achtste eeuw in Boekel en omgeving menselijke bewoning was en dat de bewoners van toen het Christendom kenden en misschien ook wel gedoopt en in de katholieke kerk opgenomen waren. Dit zou dan gebeurd kunnen zijn door de H.Willibrordus of een van zijn elf medebroeders, die in 690 vanuit Ierland naar hier gekomen waren om het katholieke geloof te verkondigen.

Van de H.Willibrordus staat met zekerheid vast dat hij in 721 in Bakel, Vlierden en Deurne het geloof predikte.

De "capella op Boekel", toegewijd aan de H.Agatha

Boekel was ten tijde van de diocesane kerkvergaderingen dus nog geen parochie, maar bezat toen wel een kapel, die onderhorig was aan de parochiekerk van Uden. Deze "capella op Boekel", toegewijd aan de H.Agatha, schijnt rond 1350 gebouwd te zijn.

Vast staat dat door de bisschop van 's Hertogenbosch op 12 januari 1358 een aflat werd verleend aan hen, die "ten voordele dezer kapel eenig godsdienstig werk zouden verrigten." In de kapel stonden toen twee altaren, waarvan één toegewijd aan de H.H.Barbara en Catharina en één toegewijd aan de Goddelijke Verlosser.

Van de eerste rectoren van de kapel is weinig bekend. In 1455 was Theodoricus Droegh (ook wel Diedroegh genoemd) rector en in 1555 - 100 jaar later - was dat Gerardus de Berche. Vast staat ook dat in 1520 voor de rector aan de bediening van de kapel tien mud rogge verbonden waren.

In 1606 werd aan de rector van de kapel het Beneficie van Onze Lieve Vrouw verleend en kon een kapelaan benoemd worden. De eerste kapelaan was Bartholomeus Willemsen. In 1771 kwam er een tweede kapelaan bij, officiant genoemd, die tevens bedienaar werd van het

kerkelijk officium ter ere van de H. Antonius Abt. De eerste officiant was Wilhelmus van den Heuvel, die uit Boekel afkomstig was.

Op 2 mei 1624 kreeg Heyso Petri, afkomstig van Hernen en priester van het bisdom Munster, van de pastoor van Uden, daartoe gemachtigd door de bisschop, de juriductie (rechtsmacht) over de kapel.

Bisschop Michaël Ophovius van 's Hertogenbosch verleende hem op 5 juli 1627 als "vicarius perpetuus" pastorale rechten, een uitgebreide jurisdictie. De kapel werd een "Ecclesia media", een dochterskerk, die van de oorspronkelijke parochiekerk, de "Ecclesia integra" was afgescheiden. Tevens kreeg rector Petri van bisschop Ophovius verlof om het kerkhof in Boekel te reconciliëren (opnieuw als gewijde begraafplaats in gebruik te nemen). Dat kerkhof was eerder door het begraven van ketters geprofaneerd (ontheiligd).

Pas in 1627 - bijna 300 jaren na de bouw - werden dus aan deze kapel pastorale rechten verbonden, alhoewel het nog tot 1677 duurde voordat de kapel van de Udense moederkerk werd afgescheiden en de parochie van de H. Agatha als opgericht beschouwd kon worden.

Op 23 december 1634 werden door Michaël Ophovius, de toenmalige bisschop van 's Hertogenbosch in het bijzijn van de Commandeur van de Duitse Orde uit Gemert, in de Boekelse kapel enkele priesters gewijd en werd het H. Vormsel toegediend.

Boekel een "zelfstandige" parochie

Zoals al eerder gezegd, werd in 1677, tijdens het pastoraat van de uit Gemert afkomstige pastoor Joannes de Goeij de kapel in Boekel door Apostolisch Vicaris Judocus Houbraken volkomen afgescheiden van de parochie Uden en tot zelfstandige parochiekerk van Boekel verheven. Het patronaat van de nieuwe parochiekerk werd aan de Heer van Ravenstein toegekend en dat betekende dat die ook het recht van aanstelling van een pastoor bezat. Priesters, die in het Land van Ravenstein een pastoraat wilden verkrijgen moesten daarvoor een schriftelijk examen afleggen op het kasteel van Ravenstein.

Vooruitziende blik van bisschop Ophovius

Waarom gaf bisschop Ophovius al in 1627 canonieke pastorale rechten aan de Boekelse Sint Agatha-kapel, terwijl het nog tot 1677 duurde voordat de kapel een zelfstandige parochiekerk werd ?

Kennelijk had de bisschop een vooruitziende blik.

Al eerder zagen we dat in het noordoosten van de huidige provincie Noord-Brabant van oudsher enige gebiedjes lagen met een geheel eigen karakter. Het waren kleine zelfstandige soevereine staatjes, die in de loop van de elfde eeuw waren ontstaan. Deze miniatuurstaatjes - het

Graafschap Megen, het Land van Ravenstein, de Baronie van Boxmeer en de Commanderij Gemert - waren als zelfstandige enclaves binnen de Republiek der Verenigde Nederlanden komen te liggen.

Die staatkundige onafhankelijkheid ten opzichte van de Republiek had tot gevolg dat deze soevereine staatjes na de verovering van 's Hertogenbosch in 1629 door Frederik Hendrik en meer nog na de Vrede van Munster in 1648 het toevluchtsoord werden voor talrijke geestelijken uit het oude hertogdom Brabant. Daar werd de openlijke beleving van de katholieke eredienst bij plakkaat verboden en was het de mannelijke geestelijkheid niet langer toegestaan binnen de grenzen van de Republiek der Verenigde Nederlanden hun domicilie te hebben. Alle mannenkloosters werden gesloten. Zo kwamen de Franciscanen naar Megen, de Kruisheren naar Uden, de Capucijnen naar Velp en de Jezuïten naar Ravenstein.

Aan de vrouwelijke religieuzen werd toegestaan in hun kloosters uit te sterven. Door het "rommelen" met hun leeftijd en het bereiken van een zeer hoge ouderdom door sommige zusters wisten zij hun bestaan in Staats-Brabant weliswaar een tijdje weten te rekken, maar uiteindelijk moesten ook zij in het begin van de 18^e eeuw vertrekken. Zo verhuisden de zusters Birgittinessen van Koudewater naar Uden en kwamen de Clarissen naar Megen, de Augustinessen naar Deursen en de Karmelitessen naar Boxmeer.

Ook de bisschop, kanunniken en de andere geestelijkheid trokken weg uit de stad 's Hertogenbosch en uit de Meijerij.

Artikel 2 van het capitulatie-verdrag tussen de Hoog Mogende Heren van de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden en "die Geestelijkheid, Magistraet ende Borgerie vande stadt van 's Hertogenbosch" liet er geen twijfel over bestaan. "Alle geestelijcke ende religieuse mans personen sullen uyt de stadt vertrecken binnen den tijt van twee maenden, mits middeler tijt haer gedragende na de placcaten van den Lande, ende sullen met haer mogen nemen hare meublen, beelden, schilderijen ende andere kerckelijckce ornamenten." Bij edict van de Staten Generaal van 20 oktober 1629 werden zij uit hun geestelijke bedieningen gezet en werden hun plaatsen ingenomen door gereformeerde predikanten.

Op 19 september 1629 "geschiedde de eerste predicatie in de hoofdkerke van Sint Jan door Conradius Markinius die voorheen predikant in Eemmerick was geweest."

En nu is het ook duidelijk waarom bisschop Ophovius op 23 december 1634 het Land van Ravenstein en met name de kapel van Sint Agatha in

Boekel opzocht om enige personen tot priester te wijden en aan anderen het vormsel toe te dienen.

Twee schuurkerken in Boekel

Na 1629 was de ook de uitoefening van de openbare eredienst in Staats-Brabant en in de Meijerij van 's Hertogenbosch niet langer toegestaan. Priesters en gelovigen zochten hun toevlucht in vlucht- of schuurkerken, die werden opgericht juist over de grens met de kleine soevereine staatjes, zoals het Land van Ravenstein. In Boekel moeten er twee gestaan hebben: een op De Aa en een op de Mutshoek.

De in 1964 overleden Boekelnaar Hannes Emonds schrijft in zijn dagboek "Historieboek van wereld, land en dorp" dat inwoners van Erp en Gemert naar Boekel kwamen en daar op het gehucht "Veluwe" een schuur huurden van de familie van de Biggelaar om daarin een schuurkerk in te richten. Volgens hem heeft Lambertus van der Aa die schuurkerk afgebroken en er een nieuwe boerderij gebouwd. Op de plaats waar nu de familie van der Aa woont (De Aa 2) was volgens Hannes Emonds ook een school voor kinderen uit Erp, omdat daar geen katholiek onderwijs gegeven mocht worden. Om de weg naar school te verkorten hadden mensen uit Erp voor deze kinderen een vonder over de Aa gelegd van "De Hoek" naar "De Veluwe".

Omdat in Erp alleen maar voor de wet huwelijken voltrokken mochten worden door de secretaris, een protestant die ook schoolmeester en koster van de protestantse kerk was, schijnen in de schuurkerk op de Aa ook veel Erpse paartjes voor de kerk getrouwd te zijn.

Omdat de kapel voor de parochie te klein was geworden werd de toenmalige pastoor Johannes Mathias van Stralen in 1760 door de gemeente met een gift van f. 3.000,00 in staat gesteld om aan de kapel twee vleugels te laten bouwen, ieder 12 voet (ongeveer 3.60 meter) breed en 40 voet (ongeveer 12 meter) lang. Overal in Brabant waren kerken afgenomen en gesloten of aan gereformeerde predikanten gegeven, maar de binnen het land van Ravenstein gelegen gemeente Boekel betaalde 3000 gulden om de katholieke kerk te vergroten.

Een nieuwe parochiekerk in 1831

Toen ook deze vergrote kapel door grote ouderdom voor een gedeelte bouwvallig was geworden en bovendien te klein werd voor het aantal van 2093 parochianen, werd op 6 februari 1831 met de afbraak begonnen en werd zes weken later, op 21 maart 1831 de eerste steen gelegd voor een nieuwe parochiekerk. Voor de bouw van deze nieuwe kerk werd in 1830 van landswege al een subsidie verleend van 6.000

gulden en twee jaar later in 1832 nog eens 2.000 gulden. Tijdens de bouw werd in de dorpsschool een noodkerk ingericht.

Op 8 april 1832 werd in de nieuwe kerk door Pastoor Wilhelmus Roeffen de eerste H.Mis opgedragen. De plechtige inzegening vond plaats op 6 augustus 1832 door de deken van Ravenstein, Adrianus van Vugt, die ook pastoor in Herpen was. Op die dag werden door pastoor Roeffen ook vier klokken gewijd, die waren gegoten door de heer Fritsen uit Aarle. Die klokken droegen de namen van de H.Agatha, de H.Lucia en Onze Lieve Vrouw, de H.Antonius abt en de H.Lambertus.

Tijdens een zwaar noodweer op 21 maart 1843 werd de toren van de kerk herhaaldelijk door de bliksem getroffen. De blikseminslag veroorzaakte geen grote schade of brand. Wel werd toen een aanzienlijke verzakking van de pilaren ontdekt en om instorting van de kerk te voorkomen moesten omvangrijke voorzieningen getroffen worden.

Weer nieuwe kerk in 1925

Nog geen honderd jaren later, in 1925 werd deze kerk, die stond op het huidige St.Agathaplein en waarvan de muren in de bestrating van het plein zijn aangegeven, al weer afgebroken.

Pastoor Josephus Maria Franciscus de Raadt bouwde aan de overkant van de Kerkstraat de huidige kerk met pastorie. Het ontwerp was van de Architect Franssen Jr. uit Roermond. Het is een kerk van baksteen, die bestaat uit drie beuken en vijf traveeën (het vak tussen twee gewelven). Het priesterkoor omvat één travee met absis. (nisvormige afsluiting van het priesterkoor met een halve koepel) Op de zuidwest-gevel is een toren gebouwd. De aanbesteding van de kerk vond plaats in oktober 1923 en pastoor de Raadt had hiervoor zes aannemers uitgenodigd, maar geen uit Boekel. Laagste inschrijver was J. van den Bosch uit Helmond voor een bedrag van f. 152.000,00, met wijziging f. 140.610,00. Deze wijziging zou betrekking kunnen hebben op een tweede toren op de zuidoost-gevel, waarvan de bouw waarschijnlijk vanwege de kosten achterwege is gebleven. De inwijding van de nieuwe kerk vond plaats door de toenmalige bisschop van 's Hertogenbosch, Mgr. A.F.Diepen op 8 juni 1925. Hij nam er de tijd voor want hij verbleef toen twee dagen op de pastorie in Boekel.

In de toren hingen de vier klokken uit de oude kerk, maar tijdens de Tweede Wereld-oorlog werden deze klokken door de Duitse bezetter weg gehaald.

Direct na de oorlog kwamen er vier nieuwe klokken, gegoten door Petit en Fritsen uit Aarle-Rixtel. Het betreft:

- een klok uit 1946 met een gewicht van 567 kilo, met een toon tussen sol en la (gis) en met een latijns opschrift, waarvan de vertaling luidt: "Het oorlogsgeweld heeft de vier klokken weggeroofd maar de vroomheid van de burgers heeft ze luisterrijker hersteld. H.Timmers heeft mij de naam Agatha gegeven. In het jaar des Heren 1945"
- een klok uit 1946, met een gewicht van 403 kilo, met een toon tussen la en si (ais) en met een latijns opschrift, waarvan de vertaling luidt: "Sta mij toe U te prijzen, Maria, die onze hulp was in oorlogstijd. In het jaar des Heren 1945"
- een klok uit 1948, met een gewicht van 242 kilo, met een toon tussen do en re (cis) en met een latijns opschrift, waarvan de vertaling luidt: "U, Jozef vereren de hemelse legerscharen. In het jaar des Heren 1948"
- een klok uit 1948, met een gewicht van 175 kilo, met een toon tussen re en mi (dis) en met een latijns opschrift, waarvan de vertaling luidt: "Bidt voor ons, Heilige Antonius In het jaar des Heren 1948"

Kerkelijke kunstschaten in Boekel ?

Zoals we al eerder zagen concentreerden zich in de 17^e eeuw in het Land van Ravenstein veel kloosters op een relatief klein gebied en dat maakte van Noordoost Brabant een contra-reformatorisch bolwerk van de eerste orde.

Die contra-reformatie was een reactie op de denkbeelden van Luther en Calvijn uit het begin van de 16^e eeuw. Mistoestanden in de katholieke kerk hadden gezorgd voor een vruchtbare voedingsbodem voor de denkbeelden van Luther en Calvijn. De katholieke geestelijkheid was wel talrijk, maar weinig onderlegd in geloofzaken en genoot weinig aanzien. Veel gelovigen waren zelfs min of meer anti-clericaal en verdroegen heel slecht de kerkelijke "regeermacht".

De hervormingen gingen aan weerszijden, zowel bij protestanten als bij katholieken gepaard met uitwassen. De beeldenstorm, die eigenlijk tot doel had katholieke kerken geschikt te maken voor de protestantse eredienst, liep uit op plundering en vernieling en dat heeft de zaak van de door de protestanten beoogde hervormingen geen goed gedaan.

De katholieke kerk reageerde op de Beeldenstorm met de pauselijke inquisitie, een geloofsrechtbank, die was belast met het opsporen en straffen van ketters. Maar de katholieke kerk kwam al gauw tot de conclusie dat het geloof niet met strenge en hardvochtige strafmaatregelen gered kon worden.

En zo ontstond, vooral onder leiding van de Jezuïeten, onder de naam contra-reformatie een herleving van de katholieke kerk met een nieuwe

godsdiensleer, de reorganisatie van het kerkelijk bestuur, de verjonging en uitbreiding van de kloosterorden en een nieuwe aanpak van de opleiding van de geestelijkheid.

In die contra-reformatie paste ook de barok als kunstvorm. De barokke kunst wordt vooral gekenmerkt door een expressieve uitdrukking van voorstellingen en gedachten, door een overdreven "gezwollenheid" en door een buitensporig realisme. Vooral de barokke beeldhouwkunst bediende zich vaak van veel ornamenten en versieringen. Die overdadige bakstijl kwam vooral voor in de zuidelijke Nederlanden, waar de kunstenaars hun belangrijkste opdrachten ontvingen van de geestelijke overheid, die de overdadige barokstijl als een propagandamiddel beschouwde in de strijd tegen het protestantisme van Calvijn in het noorden.

Dit kwam onder meer tot uiting in de beeldhouwkunst, waarin op overdreven wijze werd geaccentueerd welke belangrijke zonen en dochters de Roomse kerk in het verleden groot hadden gemaakt. En zo zijn we gekomen bij de uitbeelding van het martelaarsverhaal van de H.Agatha op de vier preekstoelfragmenten, die zijn verwerkt in het altaar van de parochiekerk van de H.Agatha in Boekel.

**H.Agatha - Maagd en Martelares - Patrones van Boekel
en
De "preekstoel-fragmenten" in de kerk van de H.Agatha in Boekel**

Naast de preekstoelfragmenten, het aan de St.Jozef-parochie in Venhorst geschonken beeld van Sint Antonius Abt en de aan Huize Padua geschonken barokke houtsnij-werkjes, bezit de Boekelse parochie nog enkele kerkelijke kunstschaten van betekenis, zoals

- een houten witgeverfd beeld, groot 130 cm. van de H.Maria;
- een houten witgeverfd beeld, groot 130 cm. van de H.Agatha;
- een houten witgeverfd beeld, groot 130 cm. van de H.Lucia, de tweede patroonheilige van de parochie;
- een houten witgeverfd beeld, groot 130 cm., witgeverfd, van de H.Antonius van Padua;

Deze beelden werden in 1854 vervaardigd door de Udense beeldhouwer Frans van der Wijst, die eerder schaapherder was maar op aanraden en gedeeltelijk op kosten van kapelaan A.van den Burgt uit Uden ging studeren aan de Universiteit van Antwerpen. Elk van de vier beelden heeft f. 100,00 gekost.

- een neo-barokke kruisbeeld met een houten, witgeverfd corpus, groot 50 cm., eveneens in 1854 vervaardigd door Frans van der Wijst;
- twaalf kruiswegstaties, groot 108 x 80 cm. in 1851 geschilderd door Wintelrode uit Gemert;
- een zilveren stralenmonstrans (hoog 68,5 cm.; diameter voet 22,5 x 16 cm.) met als stadsteken een naar links lopend bokje, wat duidt op Boxmeer en met als meesterteken RR, wat duidt op R.Raab. Deze monstrans werd waarschijnlijk in 1714 aangeschaft door pastoor Walther Wilhelmus Wynants